

Однак історичне минуле України і нині висвітлюється переважно або як “єдиний потік”, без осмислення характеру і специфіки внеску в нього різних етнічних груп, або як суто етнічна історія одного лише українського народу з протиставленням його всім іншим етнічним компонентам населенням, зокрема полякам, євреям, росіянам, як таким, що повністю перебували поза межами українського історичного процесу. Відповідно й історія нинішніх національних меншин України досліджується значною мірою окремішно від українства та історії (в кожному конкретному випадку) інших етнонаціональних груп. В кращому випадку досліджуються лише окремі аспекти міжкультурних зв'язків, наприклад — українсько-російських, українсько-польських на рівні національної інтелігенції. В результаті замість цілісного образу українського суспільства маємо конгломерат мало пов'язаних з українством і між собою етнічних спільностей, що не відповідає реаліям історичного розвитку. В цьому плані нерідко спостерігається певний відступ навіть від того теоретичного доробку, що був напрацьований на початку ХХ ст. українською політичною думкою та істориками державницької школи.

Тим часом нині цілісний погляд на минуле України в усьому його поліетнічному розмаїтті є конче необхідним для осмислення історичного досвіду співіснування українського народу з іншими етнічними групами населення, розуміння історичних умов, самого середовища формування української ментальності, розвитку духовної культури, національної ідеї, громадської думки, українського національно-визвольного руху.

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ЦЕРКОВНОЇ ІЄРАРХІЇ В УКРАЇНІ У XVII ст.

О. Третьякова (кафедра історії)

Становлення церковної ієрархії в Україні у XVII ст. лежить у площині всіх політичних процесів того часу.

В пізньому середньовіччі територія Київської митрополії була розділена між Литвою, Московщиною і Польщею.

У XVII ст. політична влада перебувала в руках неправославних правителів, і це, безумовно, позначилося на ієрархічній структурі та організаційному житті церкви. Польські королі та шляхта широко користувалися правом призначення на церковні посади. Митрополитам часто бракувало моральних та інтелектуальних даних, необхідних для виконання релігійних обов'язків. Велися нескінченні

судові баталії і часто навіть збройна боротьба за володіння єпархіями та їхніми маєтками.

За величезного розладу православного єпархіального управління почали посилюватися уніатські рухи, до яких прилучилися майже всі архієреї.

Не випадково саме на цей період припав перший візит царгородського патріарха до Київської митрополії. До цього часу йому більшою мірою формально підпорядковувалося православне населення Речі Посполитої. Після відвідин України Антіохійським патріархом Єремією (1586) та царгородським патріархом Іоакимом (1588) відбувається значна інтенсифікація контактів Київської митрополії з Царгородом. У зв'язку з посиленням католицької експансії на грецькі осередки в Європі, на Балканах та Близькому Сході і далшим наступом контрреформації ідеологічна боротьба на Україні набувала загальноєвропейського значення. Єремія, як відомо, намагався поліпшити ієрархічний устрій Київської Митрополії, але його дії, здається, тільки прискорили уніатські рухи. Він призначив своїм екзархом Кирила Терлецького, єпископа Луцького та Острозького, який мав право контролювати дії самого митрополита (Михайла Рогози).

Українська церква розділилася (цікаво, що православними залишилися саме ті осередки, які перебували під безпосереднім впливом католицизму; вони містилися в межах колишньої Галицької Митрополії — у Галицькій, Перемишльській та Червінській єпархіях). Перекопаний і ревний уніат митрополит Іпатій Потій (1599) твердив, що унія з Римом була для Української церкви не нововведенням, а лише поверненням до історичних традицій; він опублікував лист митрополита Київського Михаїла до папи Сикста (1476), і це була перша публікація з джерел української історії, яка стимулювала історичні дослідження як уніатів, так і православних. Це призвело до того, що унія знайшла підтримку у Володимиро-Берестейській, Холмській, Полоцькій та Перемишльській єпархіях.

Тим часом у православ'ї залишається лише один єпископ — Євстахій Тисаровський у Львові. І знову роль каталізатора подій відіграє східний православний патріарх Феофан. Як, відомо, він висвячує у 1620 у Києві в Братському монастирі сімох православних єпископів (Перемишльського, Луцького, Острозького, Холмського, Пінського, Володимирського, Полоцького) з митрополитом Іовом Борецьким на чолі.

Таким чином виникло співіснування двох ієрархій — православної та уніатської. Це призводить до ворожого протистояння, час-

то до кровопролиття, але з часом з обох боків виникає ідея “універсальної унії”. У 1632 р. король Владислав зголошується офіційно визнати православних ієрархів, але відмовляється затвердити призначених раніше єпископів — тобто православних змушують представити нових кандидатів.

Київській митрополичій кафедрі в цей час підлягали єпархії: Луцька, Львівська, Перемишльська, Холмська, Білоруська (новоутворена). У 1633 році митрополитом став П. Могила — він оформив свою висвяту через царгородського патріарха, отримав так звану “сакру”, що формально було необхідно (цього не зробив І. Копинський, що дало підстави вважати його неканонічним митрополитом).

Діяльність П. Могилы була спрямована на зміцнення влади вищої церковної ієрархії, впорядкування її стосунків із паствою, узгодження адміністративних питань.

Дискусія між уніатами та православними із залученням історичних джерел сприяла більшому усвідомленню ієрархами витоків та засад православ'я. П. Могила підготував ґрунт для розуміння ідеї екуменізму, ним започаткована основа національної самосвідомості церковної ієрархії, яка б сприяла створенню державності в Україні. Як відомо, після смерті Могилы сталися історичні і політичні події, які докорінно змінили долю України та Української православної церкви. Підпорядкування Київської Митрополії Москві наприкінці XVII ст. з одного боку дало те, що традиції Української церкви (засновані на поєднанні західних і східних впливів) дали поштовх до розвитку церковної ієрархії Московського патріархату. А з другого боку, ті процеси, що розпочалися Берестейською угодою — процеси підходу до національної самосвідомості незалежної автокефальної церкви, залишилися незавершеними.

Історія — живий організм, тому процеси, які почалися, мають логічно завершитись. Отже, сьогоденні процеси, що відбиваються у міжконфесійних суперечностях, є ремінісценцією ідей П. Могилы щодо європеїзації української церкви. Бо сьогодні ми перебуваємо на новому витку самоусвідомлення себе як могутньої нації і будуємо нову Українську державу, що потребує єдиної європеїзованої церкви.